

HRVATSKA ISELJENIČKA PERIODIKA U 21. STOLJEĆU

Vesna KUKAVICA

Kada je u jeku argentinske financijske krize koja je protresla Južnu Ameriku u proteklom desetljeću glavni urednik časopisa *Studia Croatica* iz Buenos Airesa José María Vrljičak zatražio financijsku pomoć za tiskano izdanje od Republike Hrvatske, preostalih 66 časopisa koje objavljuju hrvatske zajednice u tridesetak zemalja svijeta slamku spasa tražili su u novim pretplatnicima i mudrijim marketinškim potezima svojih aktivista, uključujući i besplatnu distribuciju iseljenicima, te u fondovima za etničke zajednice domicilnih zemalja. U međuvremenu se hrvatska periodika, zbog migracije čitatelja na internet i financijskih teškoća oglašivača, u zemljama Južne Amerike gotovo ugasila. Od 29 hrvatskih listova, ostalo je samo pet-šest serijskih publikacija, među kojima se, uz spomenuti časopis, kvalitetom i stogodišnjom tradicijom ističu čileanske *Male novine* iz Punta Arenasa.

S druge strane planeta stvari nisu nimalo optimističnije glede budućnosti hrvatskih tiskanih medija u inozemstvu — ni u Sjevernoj Americi, gdje dominira najtiražniji list u iseljeništvu *Zajedničar*, niti među hrvatskim ljudima od zapada do istoka Europe. Sudeći prema nakladama *Berlinskog magazina* i *Žive zajednice* (Njemačka) te *Libre*, *Društvenih obavijesti* i *Movisa* (Švicarska), s časopisima bolje stoji hrvatsko radništvo u Europi od naših manjinaca u susjednim zemljama. Od 27. do 28. studenoga 2010. godine u Pečuhu je održana međunarodna konferencija *Europska unija i izazovi manjinskog informiranja* usmjerena na sprečavanje negativnih tendencija. »Medijski prostor je u posljednjem desetljeću korjenito promijenjen, globalna komunikacija izazov je tradicionalnim medijskim formama, a pogotovo manjinskom medijskom prostoru! Bez jakih manjinskih medija, ni sama manjinska zajednica nema svoju unutarnju kontrolu niti može osigurati potrebnu demokratičnost«, smatra glavna urednica mađarskog *Hrvatskog glasnika* Branka Blažetin. Petar Tyran, urednik *Hrvatskih novina* iz Željeznog i Beča, koji je na probleme upozoravao još prije pet godina, usporedo je razvijao i internetsko izdanje tog najstarijeg tjednika na panonskom prostoru.

Institucije Republike Hrvatske zadužene za informiranje Hrvata u inozemstvu vatrogasnim su mjerama tu i tamo pomogle pokojoj redakciji. Fond za potporu iseljeničke periodike nije pokrenut, a ne predviđa ga ni novi Zakon o odnosima s Hrvatima izvan Republike Hrvatske. Ozbiljne inicijative za izgradnju specifičnog informacijskog prostora iseljene Hrvatske, koji ne bi poticao getoizaciju niti ovisnost o stranim korporacijama koje su ušle u vlasničku strukturu nacionalnoga medijskog prostora, nije bilo. Istina, među nakladnicima iseljeničke periodike iskušavale su se sve varijante, u borbi za čitatelje prelazilo se s materinskoga na većinske jezike, gubilo se vrijeme u međusobnom optuživanju nedostatka interesa između iseljene i domovinske Hrvatske, no nije išlo!

Nostalgija za mirisom tiskovina hrvatske iseljeničke periodike, koja je s više od 400 naslova povezivala naše domove na svim geografskim širinama, s povijesnoga gledišta je opravdana. Lideri, izdavači, financijeri i novinari tih časopisa bili su i predvodnici borbe za hrvatsku neovisnost u prošlostoljetnome hladnoratovskom razdoblju u emigraciji i borbe za etnička prava naših migranata u multikulturalnim zajednicama razvijenoga svijeta od Amerike do Australije i Novoga Zelanda, koji su odreda sudjelovali u širenju istine o Hrvatskoj tijekom Domovinskog rata, poput naraštaja koji je na stranicama *Hrvatske revije* okupljao Vinko Nikolić ili pak mnogobrojnih perjanica našega katoličkog tiska iz 198. misija izvan domovine, među kojima se nakladničkom hrabrošću isticao američko-hrvatski *Ziral*.

No, novo vrijeme utječe na drukčije pozicioniranje iseljeništva i matične zemlje. Hrvatska periodika u 21. stoljeću u procesu je određivanja svojih novih misija, pretežno na internetu, nasuprot unifikaciji čovječanstva. Nacionalna kulturna dobra teško mogu konkurirati općoj mondijalizaciji, pa dolazi do očite neravnoteže globalnih i nacionalnih tendencija. To je potvrđeno i u razvijenijim zemljama, a ne samo u tranzicijskim državama poput Hrvatske. U tom je smislu inspirativna i poruka Svetoga Oca, koji je od siječnja 2011. godine i sam također prisutan na *You Tubeu*, u povodu Svjetskog dana obavijesnih sredstava. »Nove tehnologije« znače »nove odnose digitalnih naraštaja«, stoji u poruci. Papa cijeni one socijalne mreže koje — kako je napisao — nastoje promicati ljudsku solidarnost, mir i pravdu, kao i ljudska prava, i to posebice na onim područjima u svijetu na kojima je pristup internetu ograničen tehnološkim raskorakom koji je teško nadoknaditi. Bila bi velika šteta za budućnost čovječanstva kad nova sredstva komunikacije, koja omogućuju zajedničko služenje spoznajama i informacijama na brži i djelotvorniji način, ne bi bila dostupna onima koji su već gospodarski i društveno marginalizirani.

Hoće li naši digitalni naraštaji pridonijeti svehrvatskoj prisutnosti na mreži i bogatstvu različitosti planeta ili će zaboraviti svoj jezik i kulturu — u blagodat hrvatske slobode i neovisnosti, ovaj put ovisi o nama samima.

Tko su danas publicisti, urednici i nakladnici hrvatskih časopisa koji izlaze izvan matične zemlje?

Tko su ljudi koji su nastavili djelo nestora iseljeničkih časopisa Vinka Nikolića, Borisa Marune, Karla Mirtha, Jere Jareba, Luke Brajnovića, Ante Cilige, Radovana i Božidara Latkovića, Jure Bogdana, Bogdana Radice, Ivone Dončević, Stjepana Šuleka, Jakše Kušana, Branka Salaja, Bože i Malkice Dugeč, Lovre Bogovića, Mate Meršića, Živka Mandića i drugih zaslužnih djelatnih graditelja rasute hrvatske periodike diljem svijeta?

Samozatajni i afirmirani intelektualci u domicilnim zemljama, od kojih ćemo izdvojiti tek neke, poput Anke Krstić-Legović, Ivice Košaka, Željka Matića, Petra Hinića, Biserke Andrijević i Adolfa Polegubića iz Njemačke; Vesne Polić Foglar iz Švicarske; Djure (George) Djurkovića iz Kanade; Roberta Zubovića, Ante Čuvala, Stevea Granica, Višnje Miočić i Johna Cindricha iz SAD-a; Fabijana Lovokovića, Franje Harmata, Tomislava Starčevića (prerano preminulog), Mate Bašića i Tonća Prusca te Luke Budaka iz Australije; Joze Vrljička iz Argentine; Margarite Mihovilovic Peric iz Čilea; Čabe Horvata, Đure Frankovića, Branke Pavić Blažetin iz Mađarske; Petera Tyrana, Zlatke Gieler i Roberta Hajszana iz Austrije; Antonia Sammartina iz Italije; Jasminke Dulić, Milovana Mikovića i Andrije Anišića iz Vojvodine; Nevenke Kostovski iz Makedonije; Jasmine Popović iz Crne Gore; Radana Mihaia iz Rumunjske; Emila Lučeva i Milana Dragišića iz Slovenije; Juraja Novosela, Ive Balukčića, Zdravka Kordića i Mirka Marjanovića iz Bosne i Hercegovine...

Journal of Croatian Studies (SAD), *Studia Croatica* (Argentina), *Croatian Studies Review: Journal and Bulletin of the Croatian Studies Centre* (Australia), *Glasnik društva AMCA* (Njemačka), *Časopis za kulturu i društvena pitanja »Pogledi«* (Mađarska), *Klasje naših ravni: časopis za književnost, umjetnost i znanost* (Srbija) među značajnim su naslovima koje tiskaju Hrvati izvan Hrvatske. U samome vrhu iseljeničkih časopisa su i čileanske *Male novine*, tromjesečnik na španjolskome jeziku koji slavi 106. godinu izlazenja.

Iseljeničke periodičke publikacije te periodika hrvatskih autohtonih manjina u Europi imaju važnu ulogu u životu hrvatskih ljudi koji žive izvan matične zemlje s obzirom na njihovo neposredno reagiranje, kako na suvremenu zbilju u domicilnim sredinama tako i na onu u domovini.

Časopisi poput dvojezičnih *Žive zajednice* (Njemačka), *Libre* i *Društvenih obavijesti* (Švicarska) te jednojezičnih *Hrvatskih novina* (Austrija), *Hrvatskoga glasnika* (Mađarska), *Hrvatske riječi* i *Zvonika* (Srbija), *Hrvatskoga glasnika* (Crna Gora), *Hrvatskoga glasnika* (Makedonija) donose iz mjeseca u mjesec, iz tjedna u tjedan obilje članaka o društvenoj i kulturnoj sceni Hrvata i građana hrvatskoga podrijetla od skandinavskih zemalja do samoga juga Europe.

Najtiražnije hrvatske novine u iseljništvu

Hrvatske novine izvan Hrvatske dopunjuju sliku vremena i prostora našeg iseljenog naroda od SAD-a do Australije i Novoga Zelanda. Dvojezični (hrvatsko-engleski) dvotjednik *Zajedničar* slavi 107. rođendan. To je glavno glasilo Hrvatske bratske zajednice Amerike i trenutno spada u najtiražnije hrvatske novine u svijetu s nakladom nešto većom od 30 tisuća primjeraka. Među američkim Hrvatima sve je popularniji tjednik *Croatian Cronical*. U Australiji redovito izlaze dva hrvatska tjednika, i to najmanje 48 puta godišnje: *Hrvatski vjesnik* (Melbourne) i *Nova Hrvatska* (Sydney), dok se treći čitani tjednik u Sydneyju *Spremnost* ugasio radi odlaska urednika Fabijana Lovokovića u mirovinu. Spomenuta dva tjednika ostala su značajnom vezom australske i novozelandske hrvatske zajednice s domovinom i izvrsna suvremena kronika naših ljudi iz toga dijela svijeta.

Godišnjaci od ilirskih svaštara do modernih magazina i zbornika

Hrvatski kalendari, godišnjaci i almanasi serijske su publikacije velike čitanosti, omiljene u hrvatskim zajednicama u svijetu poput *Hrvatskoga kalendara/Croatian Almanaca*, kojeg desetljećima tiskaju *Croatian Ethnic Institut* i *Croatian Franciscan Press* iz Chicaga, ili pak višejezične i mlađe *Panonske ljetne knjige* (Austrija). Hrvatske kalendarske knjige, koje su obilježile 20. stoljeće, izrasle su na ilirskim preporodnim *danicama* koje je u iseljništvu počeo tiskati Zdravko Mužina (SAD), a u 21. su stoljeću, osuvremenjenih uređivačkih koncepcija, nastavile donositi vrijedne stručne članke kojima su u središtu pozornosti suvremene značajke hrvatskog političkog i kulturnog identiteta u globalnoj areni. Na stranicama tih kalendarskih knjiga, uz ostalo, susrećemo igrače američke NBA-lige, kongresnike, znanstvenike, poduzetnike i uzorne hrvatske misionare, ali i naše male velike ljude poput Klare Cvitanovich i njezina sina Tommya iz New Orleansa koji su neposredno nakon uragana Katrina u Louisiani u svome čuvenom restoranu *Kod Drage* počeli besplatno kuhati za radnike koji su pokušavali obnoviti srušeni zaštitni nasip preko kojeg je u grad prodirala voda, čime su zaslužili divljenje američke javnosti i nagradu humanitarnih udruga te same Bijele kuće iz Washingtona.

Katolički tisak

Mnoge hrvatske katoličke misije i župe, kojih je u svijetu danas 198, tiskaju svoja glasila i priređuju njihove elektroničke inačice, počevši od onih najjednostavnijih, tzv. *listića*, pa sve do onih koja u formalnom pogledu imaju sva obilježja pravih časopisa, kao što je spomenuta njemačka dvojezična *Živa zajednica*.

Hrvatski katolički tisak u svijetu, uza sve zasluge koje mu s pravom pripadaju za potpunu nacionalnu emancipaciju, osobito u drugoj polovini 20. stoljeća, zaslužuje punu pozornost čitateljstva zbog pokretanja tema od životne važnosti za iseljeni hrvatski narod, a koje se mogu svesti na tri ključna pojma: integracija, asimilacija, povratak!?

Povratak iz zaborava: mnoštvo bibliografskih priručnika

Kulturna i društvena povijest raseljene Hrvatske vrlo je marljivo zabilježena u iseljeničkoj periodici 20. te prvome desetljeću 21. stoljeća, i u toj činjenici počiva značaj i potreba za kvalitetnim bibliografijama tih serijskih publikacija — kako bismo lakše pretraživali današnje stanje među iseljeničkim zajednicama. Mnogi su prešli i na društvene mreže, no pouzdaniji su od interneta klasični pretraživači.

Kako su nastali klasični pretraživači iseljeničkih stranica? Posljednjih je godina izrađeno i nekoliko vrijednih bibliografskih priručnika za pretraživanje najvažnijih iseljeničkih periodičkih publikacija, koje su dijelom prestale izlaziti a dijelom još uvijek izlaze, kao što su priručnici: Blažeković, Milan (1993.), *Indice general de Studia Croatica (Studia Croatica, vol. especial)*, Buenos Aires; Blažeković, Milan (1996.), *Bio-bibliografski leksikon suradnika Hrvatske revije*, Zagreb; Granić, Stan (1995.), *Journal of Croatian studies: annotated index*, sv. 1-30 (1960.—1989.), New York; Granić, Stan (1999.), *Annotated index to the BC review (1974.—1980.)*, New York; Birin, Ante, *Republika Hrvatska: pedesetogodišnjica izlazenja 1951.—2001.*, *Bibliografija* (2001.), Zagreb, ili pak retrospektivna i *on line* dostupna *Bibliografija Hrvatske revije 1951—2000. Hrvatska revija*, godište L, svezak 4 — urednice Nataše Bašić i suradnika, koju su 2003. godine u Zagrebu objavili Leksikografski zavod »Miroslav Krleža« & Matica hrvatska.

Kad je u pitanju povijest iseljeničkoga tiska, navedenim bibliografijama treba dodati i jednu tekuću bibliografiju građe u iseljeničkoj periodici koju je u časopisu *Croatia press* objavljivao Jere Jareb (*Bibliografija članaka hrvatskoga emigrantskoga novinstva i periodike 1957.—1967.*) što je rijedak, a po duljini izlazenja bibliografije i jedinstven slučaj u iseljeničkoj praksi. Publikacija može biti korisna konzumentima stručne periodike društvenih znanosti i istraživačima

suvremene hrvatske povijesti. Ukupno je izašlo 304 broja na više od 3300 stranica magazinskoga formata. U početku zamišljena kao novinski servis za druge novine, postupno prerasta u dokumentarno-revijalnu serijsku publikaciju, koja od 1971. godine izlazi pretežito, a od br. 4, 1974. isključivo na engleskome jeziku.

Ukratko, svi su ti priručnici dragocjena pomagala u pristupu građi sadržanoj u iseljeničkoj periodici kroz prošlost i sadašnjost prema kojima u proteklih 20 godina nismo stigli, a trebali smo, revidirati stranice suvremene hrvatske povijesti i ispraviti nepravde prouzročene ideološkom nesnošljivošću i podjelama unutar nacionalnoga bića. Realno je očekivati da će tih priručnika s vremenom biti više kako bi se pospješili procesi integracije iseljene i domovinske Hrvatske. Žurno bi valjalo izraditi bibliografije preostalih kvalitetnih iseljeničkih serijskih publikacija suvremenom metodologijom koju je osmislila dr. Nataša Bašić sa suradnicima iz Leksikografskoga zavoda »Miroslav Krleža«.